

Reflectie Divosa toekomst sociaal domein:

Wat leert corona ons hoe het anders kan en moet?

Aanleiding

Corona heeft een enorme impact op onze leden. Vanuit Divosa proberen we zicht te krijgen op wat er bij leden speelt. Wat vraagt nu de meeste aandacht? Welke initiatieven en acties zien we ontstaan? De gevolgen maken (soms pijnlijk) zichtbaar wat we in het sociaal domein nog niet goed hebben geregeld. Mensen die, om welke reden dan ook, meteen in de problemen komen nu zorg en ondersteuning wegvallen. Naast zorgen en knelpunten, zien we ook nieuwe creatieve oplossingen ontstaan, die soms effectiever zijn dan voorheen. En burgerinitiatieven die relatief eenvoudig het gat kunnen opvangen dat ontstaan is door het grotendeels wegvallen van zorg en ondersteuning. Wat leert dit ons voor de periode na corona?

We krijgen verschillende signalen dat er straks een enorme groei ontstaat aan mensen die een extra beroep doen op gemeenten (extra schulden, extra zorg en ondersteuning, hogere bijstand etc.). Een groei in aantal mensen, maar ook een verzwaring van de hulpvragen. Dit in combinatie met de voorspelling dat er een nieuwe crisis op ons afkomt, stelt ons voor een pittige uitdaging voor de komende kabinetsperiode. Divosa deelt graag haar reflectie op hoe we ons hierop kunnen voorbereiden. Welke lessen kunnen we trekken uit de coronacrisis. Hoe zou het 'nieuwe normaal' moeten zijn? Wat kunnen we beter doen op de langere termijn en wat is daarvoor nodig?

Wat leert corona ons?

Grote verschillen en kleine buffers

Corona maakt pijnlijk zichtbaar dat er grote verschillen zijn in onze samenleving. Zeker als het gaat om het borgen van de basisbehoeften voor mensen, zoals voldoende inkomen, gezondheid, veiligheid, verbinding met anderen en de toegang daartoe. Een grote groep mensen is nu door de effecten van corona in de problemen gekomen. Een deel was al bekend bij gemeenten, maar er meldt zich ook een groep die nog niet goed in beeld was, waaronder de werkende armen. Hun financiële buffers zijn klein, waardoor al snel flinke problemen ontstaan. Dit geldt overigens voor meer gezinnen, bedrijven en ondernemers.

Arbeidsmarkt te flexibel

Nu wordt duidelijk dat onze arbeidsmarkt te flexibel is ingericht. Door die flexibilisering worden grote risico's op het individu afgewenteld. Drie miljoen flexibel werkenden, waarvan 1,2 miljoen ZZP'ers, ervaren veelal direct de effecten van de crisis door werkloosheid en inkomensverlies. Naar verwachting heeft het grootste deel van de ZZP'ers ook geen of onvoldoende sociale zekerheden opgebouwd. Naar verwachting zal de bijstand de komende tijd exponentieel groeien. Veel jongeren verliezen nu hun baan omdat zij veelal werken in de flexibele schil. Het aantal BBL- en BOL-trajecten en -stages daalt sterk, waardoor jongeren geen diploma halen en thuis zitten.

Het kan wel..

Maar Corona laat ook zien dat we onder druk ineens wel flexibel kunnen omgaan met regels, kunnen werken en sturen vanuit vertrouwen, efficiënter samenwerken in partnerschap en meer maatwerk leveren. Begrip voor overmacht maakt coulant: uitstel van betalingen, geen huisuitzettingen, korte en eenvoudige procedures, verantwoording achteraf en meer echt maatwerk voor en met de burger. Het behalen van het doel is leidend geworden, de regels ondergeschikt. Het is bijzonder om te zien hoe, vanuit het belang van de burgers, partijen elkaar nu ineens wel weten te vinden en efficiënt met elkaar samenwerken (ook regionaal). Bijvoorbeeld in zorg, welzijn, onderwijs en gemeente, maar ook de samenwerking in de gemeentelijke schuldhulpverlening met private partijen en wooncorporaties. Wat werkt in de uitvoering is hierin leidend.

Boost transformatie

Zorgaanbieders laten veel creativiteit zien in andere vormen van zorg en ondersteuning (ook digitaal) en gemeenten investeren meer dan ooit om kwetsbare inwoners goed in beeld te krijgen en te houden. Hoewel het deels ook nog zoeken is hoe digitale middelen kunnen bijdragen aan kwalitatief goede zorg, ondersteuning en dienstverlening, ontstaan er nu nieuwe vormen die de moeite waard zijn om vast te houden na corona. De transformatie lijkt hiermee een boost te krijgen, ook doordat de *kracht van de samenleving* ineens duidelijk wordt.

Mensen laten meer dan ooit zien dat ze er willen en kunnen zijn voor elkaar. Burgerinitiatieven om kwetsbare mensen te ondersteunen, schieten uit de grond en laat zien welk potentieel er aan informele ondersteuning beschikbaar is. Tegelijkertijd wordt ook duidelijk wie echt professionele ondersteuning nodig heeft en wie zich ook zonder toch goed redt.

Grote druk

Voor corona waren er ook al problemen, zoals de enorme groei van het aantal daklozen, de wachtlijsten in de zorg, de woningnood en de grote tekorten bij gemeenten. Deze problemen zijn eigenlijk alleen maar versterkt in de afgelopen periode en zorgen voor extra druk (en deels handelingsverlegenheid) bij gemeenten. Zeker gezien de verwachte economische crisis.

Randvoorwaarden sociaal domein in de komende kabinetsperiode

Er komt zo goed als zeker een nieuwe economische crisis aan en een boeg golf aan extra (en zwaarder) beroep op zorg en ondersteuning bij gemeenten. Wat betekenen de lessen uit corona en de vorige economische crisis voor wat we beter kunnen doen in de komende kabinetsperiode?

Hoe houden we werken vanuit vertrouwen vast?

- Vasthouden aan de heldere verdeling in verantwoordelijkheden tussen Rijk (wat) en gemeenten (hoe)
- Cou lance als norm voor wet- en regelgeving, dus maatwerk bij:
 - o Het toestaan van onderhuur en een 'barmhartigheidsbonus'. Zeker zolang er geen voldoende woningen zijn.
 - o Huisuitzettingen (nee, tenzij..)
 - o Uitstel van betalingen, boetes en kwijtschelding van schulden
- Afschaffen kostendelersnorm
- Sturen vanuit vertrouwen met checks tijdens en achteraf en eenvoudige verantwoording die daar bij past.
- Wetgeven aanpassen vanuit dit nieuwe mensbeeld
- Handhaving op een klein percentage
- Eventuele rechtmatigheidstoets snel, lean en mean.

Vanuit de uitvoering, zo eenvoudig mogelijk

- Wat werkt in de uitvoering is leidend voor beleid (lokaal en landelijk)
- Toets wetten en programma's vooraf bij de uitvoeringspraktijk op realiseerbaarheid en uitvoerbaarheid
- Toeslagensysteem vereenvoudigen, baseren op actuele inkomensgegevens, beschikbare data koppelen en geen vorderingen verrekenen met lopende toeslagen

Versterken maatschappelijke discussie over het 'nieuwe normaal': samen, focus op wat echt nodig is voor wie (dus wat doet gemeente wel/niet met schaarse budget) ,

Boeg golf en preventie

Mensen vasthouden → moet ook voldoende capaciteit voor zijn bij gemeenten.

Investeren, investeren, investeren

Tijdens de vorige crisis zijn bewust keuzes gemaakt waar we later nog lang last van hebben gehad. Bijvoorbeeld om in de bijstand een groot deel van de mensen geen aandacht meer te geven en los te laten. Hou iedereen actief

- Blijven investeren in opleiding/scholing o.a. via sociale ondernemingen en leven lang ontwikkelen
- Specifieke aandacht voor jongeren omdat de doorstroom van onderwijs naar werk moeilijker zal worden. Hoe hou je hen gemotiveerd en werkfit? Ontschot beleid, regelingen en budgetten voor scholing en arbeidsmarktbegeleiding helpen.
- Anticyclisch investeren in het sociaal domein in plaats van de 'trap op-trap af'-systematiek
- Blijven activeren en investeren in contact en dienstverlening aan meest kwetsbare inwoners.

Nieuwe blik op onze arbeidsmarkt

- Eenvoudig stelsel in lijn met rapport commissie Borstlap: geen concurrentie op arbeidsvoorwaarden tussen verschillende contractvormen en basale risico's voor iedereen die werk op een vergelijkbare manier afgedekt.
- Herwaardering werk en onderdelen participatieketen. (Arbeidsmatige) dagbesteding, beschut werk, banenafpraak en regulier werk moet goed op elkaar aansluiten.
- Regulier vangnet voor flexwerkers

- Geen grote terugvorderingen bij tijdelijk werk of wisselende inkomsten.
- Leven lang ontwikkelen is norm voor werknemers en uitkeringsgerechtigden
- Geen schotten tussen O&O fondsen, WW en bijstand.

Integrale blik op het sociaal domein

- Centrale regie ipv verkokerd beleid per ministerie: wet- en regelgeving moet de integrale opgave in het sociaal domein versterken en ondersteunen
- Ontstane samenwerkingen verankeren door ontschotte budgetten en regelingen (onderwijs-werk, zorg-onderwijs-welzijn-gemeentelijk sociaal domein)

Nieuw financieringssysteem sociaal domein

- Uitlegbaar, passend, stabiel en voorspelbaar budget voor voorzieningen in het sociaal domein.
- Per gemeente één toereikend, integraal en herleidbaar (tot de kostensoorten) budget voor kosten waar de gemeente als het ware een "leveringsplicht" heeft.
- Eén ongedeeld budget in het Gemeentefonds voor collectieve of algemene voorzieningen die zich beter lenen voor gemeentelijke én landelijke politiek-bestuurlijke keuzes
- De verdeling van budgetten over de gemeenten dient zoveel mogelijk aan te sluiten bij de werkelijke kosten.
- Extreme overschotten of tekorten van gemeenten (bijvoorbeeld plus of min 5%), worden afgetopt of in elk geval worden extreme minnen gecompenseerd.
- Gemeenten kunnen als ze een tekort hebben op deze middelen een beroep doen op een vangnetregeling, analoog aan de BUIG
- We zien het "goed" uitvoeren van taken als een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Inkoop, bedrijfsvoering en kwaliteit, efficiënt en effectief leveren van diensten en producten aan de juiste personen zijn gemeentelijke taken die zeker mogen worden getoetst. Daarmee blijft de financiële prikkel behouden.
- Onderzoeken of er voor kleine gemeenten een andere financierings- en verdeelsystematiek gevolgd moet worden, analoog aan de BUIG.

Hoe bereiden we ons voor op de 1,5 meter samenleving?

Mix digitaal en fysiek contact

Waarborgen kwaliteit contact en dienstverlening

Extra aandacht en maatwerk voor wie dit ingewikkelder is